SUDJELOVANJE OMLADINE LEDENICA U USTANIČKOJ 1941. GODINI

Grga Frković

Poznata je činjenica da je omladina bila najmasovnije zastupana u revoluciji. Svjesno su otišli u borbu 1941. godine. Na njih je partijska organizacija računala kao na mlade komuniste, bez obzira na to što nisu pripadali organizaciji. Ako se sada analizira ta činjenica, onda ispada kao da je bilo bojazni od šire organizacije i omladine u redovima KPJ-e.

Partijska organizacija osnovana je u studenom 1940. u Ledenicama. Članovi koji su sačinjavali ovu organizaciju (njih 10, od toga dva iz Krmpota) bili su rođeni od 1902. do 1912, što znači da su u to vrijeme imali 28 do 38 godina. Kandidati (njih 7) bili su nešto mlađi, rođeni 1912. do 1915, što znači od 25 do 28 godina.

Omladina do 25 godina organizaciono nije bila povezana. U Ledenicama ni tada ni prije nije postojala organizacija Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ). Teško je objasniti zašto, ali to je karakteristično i za šire područje, pa bi se moglo zaključiti da odgovorni drugovi nisu imali uputa i smjernica za organiziranje omladine. Uvjeta je bilo, pripremani su omladinci za Partiju, ali nisu bili uključeni u organizaciju SKOJ ni KPJ.

Važno je istaći činjenicu da omladina nije bila prepuštena stranim utjecajima ili da sama traži idejni put i određenje. Poznata je činjenica da Milan Mataija od 1935. donosi u ledenička sela ilegalni marksistički materijal preko Sušaka, Bribira i Novog, da je obrazovanjem bilo obuhvaćeno daleko više ljudi nego ih je od 1940. do 1942. primljeno u KPJ. Od 1938. Milan uključuje u rad i omladince rođene od 1918. do 1924. i s njima prorađuje ilegalni marksistički materijal. Pozitivan odgojni utjecaj na omladinu ostavila je i čitaonica koja je u Ledenicama djelovala od 1936.

Posebno su od 1940. svi članovi KPJ zaduženi za rad s omladinom. Za selo Mataija Draga bio je zadužen Ivan Mataija Smuta. Jure Mataija se sjeća da je Smuta obrađivao grupu kojoj su pripadali Jura, Ivan, Pavao i Stipe Mataija i Petar Buneta. Jura Mataija Žirica bio je zadužen

za selo Buliće i obrađivao je pet omladinaca i jednu omladinku, Zdravku Pađen; davan je na čitanje ilegalni materijal.

Petar Frković iznosi ovo: »1938. ili 1939. Milan mi je dao na čitanje brošuru Vase Pelagića 'Umovanje zdravog razuma'. Kada sam pročitao brošuru, predao sam je, po nalogu Milana, Draganu Frkoviću. O pročitanom mogao sam razgovarati s Draganom i Vladom Mataijom. Čitali smo kasnije i drugu literaturu.«

Putem Milana i drugih članova Partije u ledeničkim selima pripremano je do 1941. i 1941. oko 65 omladinaca i omladinki, što će se kasnije vidjeti iz rezultata ustanka. U svim ledeničkim selima pripremana je omladina. Ističemo one koji su od samog početka ustanka aktivno radili. U Brezama: Mile Miletić, Ivica Miletić, Rude Komadina i Ema Butković; u Lovasima: Dragan Frković, Nikola Frković, Grga Frković i Zdravko Pađen; u Mataijama: Josip Mataija Tonin; u Mataija Dragi: Jura Mataija, Pave Mataija, Branko i Ivan Mataija; u Pemperima: Dragan Pemper; u Jurčićima: Milan Jurčić; u Crnom Anton Butorac i narodni heroj Anka Pađen; u Stilinima: Milan Butković Rabata (koji je od polovice 1941. služio kao punkt i veza između Milana Mataije, Petra Komadine i drugih članova Partije u mjestu Ledenice); u Bateru: Milan Mataija, Milan Buneta Striča i u mjestu Ledenice: Milan Milošević i dr.

Dizanjem ustanka 1941. upravo spomenuti omladinci bili su aktivno uključeni kao veza, kuriri i organizirane grupe za prenošenje oružja, hrane i dr. Međutim, bilo bi pogrešno ulogu omladine vezati samo za ovu aktivnost u 1941. godini. Iz nekoliko idućih primjera može se steći prava slika udjela omladine u ustaničkoj 1941. godini.

Od 80 boraca u ledeničkom partizanskom logoru Bilo koncem 1941. bilo je 40 omladinaca rođenih od 1920. do 1925. ili između 16. i 21. godine života: Mile Miletić, Grga Komadina, Grga Mataija Magić, Anton Mataija Gržin, Milan Mataija Vickov, Pepin Mataija, Zdravko Pađen, Petar Frković, Grga Frković, Dragan Frković, Nikola Frković, Ivan Mataija Gudin, Josip Mataija Tonin, Dragan Pemper Komuš, Juraj Pemper Pivac, Ivan Mataija Kozo, Branko Mataija Kozo, Đura Mataija Sušić, Anton Mataija Sušić, Petar Buneta Lacin, Stipe Mataija Plasina, Pave Mataija Sušić, Mile Mataija Bulić, Matić Buneta Drdelin, Milan Buneta Striča, Ivan Buneta Miloš, Stipe Mataija Purla, Ivan Svetić, Milan Jurčić, Josip Jurčić, Milan Krmpotić Šarić, Joso Krmpotić Paškva, Pavao Krmpotić Kružatin, Ivan Smolčić Cok, Nikola Stilin, Jandra Stilin, Anton Stilin, Milan Butković Rabata i Anton Butorac Stjepanov.

Od spomenutih omladinaca u NOB-i je od 1941. do 1945. poginulo 11 omladinaca kao borci i rukovodioci u NOV-i, a 27 omladinaca nosioci su Partizanske spomenice 1941. Nosioci su Spomenice i Zora Mataija Bulić, rođena 1925. koja je aktivno radila na terenu od 1941. Ukupno 28 nosilaca Spomenice jesu omladinci.

Nekoliko aktivnijih omladinki iz 1941. rođenih od 1920. do 1923. uključeno je u prvi odbor AFŽ-a: Jelka Mataija, Dragica Pemper, Marija Mataija Plasinova, Zora Jurčić, Marija Smolčić i Danica Mataija Gršina.

Ni omladina nije bila pošteđena od hapšenja 1941. godine. Tako su u kolovozu i rujnu 1941. hapšeni i prošli kroz zatvore u Ledenicama i Ogulinu uz strahovita mučenja Dragan Frković, Nikola Frković, Jura Mataija, Pepin Mataija i dr.

Iz nekoliko navedenih podataka može se steći dojam koliko je omladina bila angažirana 1941. Teško je reći da nisu bili članovi Partije ni SKOJ-a samo zato što organizaciono to nije bilo evidentirano. U pokretanju oružane borbe 1941. po mjestu u borbenom stroju, žrtvama i rezultatima oni su pripadali mladoj generaciji komunista, politički spremnoj za oružanu borbu. To je postignuto uz pomoć marksističke literature, razgovora, angažiranja svih članova Partije, a posebno Milana Mataije. Omladina je mnogo znala o oktobarskoj revoluciji, o Komsomolu, kolhozima, Lenjinu, o velikim radnim pobjedama kao što je hidrocentrala Dnjepar i dr. Znala je i o KPJ, o ustanku i ciljevima borbe, zbog čega se masovno i odlučila tako rano za NOB-u.

Budući da je riječ samo o aktivnostima omladine u 1941. godini, treba da nešto kažemo i o ostalom dijelu omladine.

Poznato je da su ledenička sela (osim mjesta Ledenice) postala slobodna poslije akcije na Breze 17. prosinca 1941, odnosno nakon povlačenja Talijana idućeg dana iz Breze. Tada su stvoreni realni uvjeti za legalno i šire političko djelovanje među omladinom u tim selima. Posebno dobri uvjeti stvoreni su pred konac siječnja 1942. kada je jedinica iz logora premještena u Mataija Dragu. Budući da su tada sve inicijative dolazile od rukovodstva vojne jedinice i sekretara partijske organizacije Milana Mataije, to se još u veljači počelo aktivno raditi na selekciji i odabiranju prvih članova SKOJ-a i na formiranju skojevskih organizacija.

U prvi izbor ušla je omladina rođena od 1923. do 1926, tj. između 15. i 18. godine života. Takve je omladine bilo dosta, i to vrlo aktivne do oslobođenja ledeničkih sela. Međutim, treba se podsjetiti da stvaranje organizacija omladine nije išlo jednostavno ni lako, a posebno je teškoća bilo kod ženske omladine. Svi ti otpori svladani su zahvaljujući i ostalim organizacijama NOP-a u kojima su bili obuhvaćeni roditelji, i posebnoj političkoj aktivnosti na širenju ciljeva i zadataka NOP-a.

Upravo je o omladini dosad napisano malo podataka. Sjećanja o točnom datumu formiranja skojevske organizacije razlikuju se. Spominju se siječanj, veljača i ožujak 1942. Točno je sigurno to da je od siječnja pa dalje iskorišten svaki momenat da se masovno odlučivanje naroda za NOB-u politički iskoristi. U tom cilju rukovodstvo čete i partijska organizacija pojačavaju politički rad u selima koja su bila pod kontrolom partizana. Tako se 4. II 1942. biraju prvi NOO-i koji preuzimaju ulogu općinskih odbora. Formiraju se organizacije žena. Istovremeno se radi na iseljenju srednjoplaninskih sela u šumu (12. III 1942. iseljeno je 70 obitelji). Osniva se i organizacija omladine koja u svim tim akcijama ima značajno mjesto, radnu i političku ulogu.

Kao realan zaključak iz svega navedenog može se izvući ovo:

— Iako je Milan Mataija, neumorni politički radnik terena, bio dobar poznavalac prilika, na obradi i pripremi omladinaca vjerojatno je rađeno duže vremena nego je oformljena organizacija SKOJ-a.

— Kao termin za formiranje jedne i druge organizacije SKOJ-a uzet je ožujak 1942.

— Prvu skojevsku grupu sačinjavala je omladina iz gornjih planinskih ledeničkih sela: Ivica Miletić, Ema Butković, Rude Komadina, Zora Mataija, Danica Pađen, Grga Frković, Josip Mataija Tonin, Ana Mataija Sušićeva, Ana Mataija Plasinova i Zdenko Miletić. Sekretar je kratko vrijeme bio Rude Komadina, a zatim Grga Frković.

— Drugu grupu omladinaca iz srednjoplaninskih sela sačinjavali su: Mile Mataija Bulić, Ivan Smolčić, Dragica Svetić i Josip Karlović. Sekretar SKOJ-a ove grupe bio je Mile Mataija.

Karakterističan je primjer jedne od najmlađih skojevki koja je od početka svibnja 1941. pripadala prvoj skojevskoj grupi, Pepice Mataija (kćerka Ane i Milana). Ona je početkom veljače 1942. primljena u skojevsku organizaciju u Drežnici, ujedno je bila i rukovodilac pionira. Tada nije imala ni punih 12 godina, ali se u svom radu istakla u toku rata u javnim nastupima na raznim konferencijama i forumima omladine izvan Ledenica.*

---

* Za obradu teme korišten je dosad pisani materijal a posebno zapisi Iva Miloševića. Konzultirani su Mile Mataija, Ivica Smolčić, Zora Mataija, Dragica Svetić i Danica Pađen-Svetić.

U pisanju sudjelovali su: Jura Mataija Žirica, Jura Mataija Sušić, Milan Krmpotić, Vlado Knifić (koji je tada bio u četi i aktivno je radio na organizaciji skojevske organizacije) Petar i Grga Frković.